

Praćenje suđenja za ratne zločine - Jamstvo procesa suočavanja s prošlošću i održivosti pravosudnih reformi u Hrvatskoj

Novinarski dom Zagreb, 28. ožujka 2013.g.

Kako povećati učinkovitost suđenja za ratne zločine i osigurati pravo na djelotvoran pravni lijek žrtvama / Okrugli stol

Počinitelje zločina sve je teže procesuirati. Kvaliteta dokaznog materijala, zbog nepravovremeno i nekvalitetno provedenih istraga, se smanjuje, a u društvu još uvijek nije stvoreno ozračje u kojemu bi se svjedočilo protiv počinitelja zločina s „vlastite strane“ - neki su od glavnih naglasaka s Okruglog stola na kojem se uz predstavljanje ključnih preporuka iz Godišnjeg izvještaja o suđenjima za ratne zločine u 2012.g., govorilo i o važnosti daljnjeg istraživanja i procesuiranja do sada velikog broja neprocesuiranih ratnih zločina uz posebno isticanje društvenog položaja civilnih žrtava rata, osobito žrtava silovanja i seksualnog zlostavljanja.

Okrugli stol pod nazivom „**Osiguranje prava na djelotvoran pravni lijek žrtvama ratnih zločina**“ u Novinarskom domu u Zagrebu organizirali su *Documenta* - Centar za suočavanje s prošlošću, Građanski odbor za ljudska prava i Centar za mir nenasilje i ljudska prava Osijek.

Na okruglom stolu uvodna izlaganja su iznijeli, **Branko Hrvatin**, predsjednik Vrhovnog suda RH-a, **Gordan Markotić**, pomoćnik ministra pravosuđa u Vladi RH-a, **Paul Vandoren**, šef Delegacije Europske unije u Republici Hrvatskoj i **Vesna Teršelič**, voditeljica *Documente*.

Vesna Teršelič, voditeljica *Documente* – Centra za suočavanje s prošlošću je tijekom svog izlaganja naglasila da se **pravosuđe izdiglo iz gliba mržnje u kojem još uvijek rone političari poput Ruže Tomašić, predsjednice HSP-a dr. Ante Starčević, koja u svojim posljednjim istupima doziva vrijeme u kojem su zataškavane danas pravosudno procesuirane i pravomoćnim presudama osuđene likvidacije civila.** Prema voditeljici *Documente* zabrinjava što žrtvama ratnih zločina, koji su u iščekivanju pravde tužili Republiku Hrvatsku, još uvijek prijete naplata parničnih troškova, mada ima nagovještaja političke volje za otpis istih. Ohrabruje i presuda u sudskom slučaju Jovana Berića, istaknula je Teršelič, po kojoj Hrvatska mora platiti 540 000 kuna odštete oštećenima a na ime nematerijalne štete, to jest ubijenih roditelja u Varivodama krajem rujna 1995.g. Tijekom izlaganja Teršelič je podsjetila i na ovtjednu reakciju Europske komisije koja je u svom posljednjem izvještaju u vezi monitoringa Republike Hrvatske upozorila kako ubuduće treba pronaći adekvatan način obeštećenja te je potrebno uspostaviti sustavno rješenje kojim bi se obeštetile civilne žrtave rata. Voditeljica *Documente* je napomenula kako još uvijek nema niti jedne pravomoćne presude za ratne zločine počinjene u tijeku i neposredno nakon VRA Oluja te je istaknula kako

su u rasvjetljavanju nasljeđa devedesetih bila posebno važna svjedočenja u postupcima za ratne zločine u prošloj i početkom ove godine. Teršelič se dotaknula i neriješenih zločina seksualnog i spolnog nasilja spomenuvši kako su "žene koje su preživjele silovanja ili druge oblike seksualnog zlostavljanja javno zatražile pravdu, učinkovito procesuiranje počinitelja i priznavanje statusa žrtava ratnog zločina. Postojeće zakonodavstvo i dosadašnja sudska praksa pokazali su se neučinkovitim, što je razvidno iz malog broja evidentiranih zločina i sudskih presuda. Prema podacima DORH-a nadležna su državna odvjetništva zbog kaznenog djela ratnog zločina počinjenog silovanjem do sada procesuirala 27 poznatih okrivljenika, od kojih je osuđeno njih 13-ero. U prijavama koje su zaprimila **nadležna državna odvjetništva do sada je evidentirano 60 žrtava silovanja**".

"Ovaj skup i zalaganje triju organizacija koje su radile na Godišnjem izvještaju o suđenjima za ratne zločine u 2012.g. smatram korisnom civilno – javnom provjerom rada sudova i tu je uloga spomenutih organizacija civilnog društva nezamjenjiva" - istaknuo je na početku svog izlaganja **Branko Hrvatin**, predsjednik Vrhovnog suda RH-a, u nastavku naglasivši kako suđenja za ratne zločine imaju posebnu težinu s obzirom na širinu grupe koja je tim kaznenim radnjama pogođena a u svijetlu potrebe sagledavanja šireg društvenog konteksta kojeg bi presude trebale imati na proces istinskog suočavanja s prošlošću. Sudstvo, kao nepristran i neovisan sustav mora žrtvama osigurati satisfakciju, nastavlja Hrvatin, ističući "kako pri tome treba sagledati potrebe ne samo neposrednih oštećenik/žrtava već i onog dijela stradalničke populacije koji je i posrednim, obiteljskim putem povezan s određenim zločinima a što predstavlja važan iskorak u odnosu na dosadašnju praksu. U posljednjem dijelu svog izlaganja predsjednik Vrhovnog suda RH-a istaknuo je nužnost obeštećenja svih civilnih žrtava rata a što prizlazi iz nekih rješenja Vrhovnog suda RH-a, koje su po tom pitanju iznjedrile vrlo jasne stavove u prilog oštećenim obiteljima civilnih stradalnika.

O tome na koji su način suđenja za rane zločine utjecala na pregovarački proces ulaska Hrvatske u Europsku uniju govorio je u svom dijelu izlaganja **Gordan Markotić**, pomoćnik ministra pravosuđa pri tom istaknuvši koordinacijsku ulogu samog ministarstva na pružanju logističke potpore hrvatskim sudovima uz neizostavan utjecaj međunarodne i regionalne suradnje. U tom dijelu izlaganja, zamjenik ministra je spomenuo i zajedničko povjerenstvo dvaju ministarstava, pravosuđa Hrvatske i onog pravde Srbije, koje služi prije svega razmjeni podataka u vezi osumnjičenika za ratne zločine a što bi trebalo zaustaviti postojanje internih tjeratica kao i ishitrenih uhićenja na graničnim prijelazima dviju zemalja. U konačnici povjerenstvo već sada omogućuje transparentnost u suđenjima za ratne zločine s obje strane, nastavlja Markotić i utire put Sporazumu između dviju zemalja kojim bi se sva pitanja u vezi ratnih zločina postavila na međudržavnu razinu.

Predsjednik Vrhovnog suda RH-a i pomoćnik ministra pravosuđa su se u svojim izlaganjima dotaknuli i sustava kojim se daje podrška žrtvama i svjedocima u suđenjima za ratne zločine naglasivši pomoć UNDP-a u svim potrebnim aktivnostima a kako bi se izgradio učinkoviti i samodrživi sustav podrške. Pomoćnik ministra pravosuđa **Gordan Markotić** izvijestio je da će Ministarstvo preuzeti na sebe prijevoz svjedoka i žrtava na suđenja za ratne zločine, a da od 1. srpnja u suradnji sa UNDP-om kreće sa radom Nacionalni pozivni centar za podršku žrtvama i svjedocima.

Paul Vandoren, šef Delegacije Europske unije u Republici Hrvatskoj naglasio je kako se unatoč pozitivnim tonovima ovotjednog Izvještaja Europske komisije o praćenju pripremljenosti Hrvatske za članstvo u EU jasno iščitava upozorenje Hrvatskoj kako je procesuiranje ratnih zločina važna tema s kojom se pravosudne institucije sutavno trebaju baviti. Istaknuo je značaj i važnost dijaloga između organizacija civilnog društva i predstavnika pravosudnih institucija. Kao i tijekom prošlogodišnjeg okruglog stola šef Delegacije EU-a u RH-a je posebno naglasio kako žrtve ratnih zločina moraju dobiti satisfakciju te kompezaciju za sve pretrpljeno u prošlosti, a naplata parničnih troškova kao oblik sekundarne viktimizacije treba biti stvar neprihvatljive prakse hrvatskih sudova. Kao dobar primjer naveo je naknadu štete obiteljima žrtava u slučaju zločina u selu Varivodama kod Kistanja, što bi trebalo poslužiti kao dobar primjer sustavnog

rješavanja ove problematike, spomenuvši i nužnost obeštećenja svih onih žrtava čiji počinitelji nikada neće biti procesuirani.

Zamjenica Glavnog državnog odvjetnika **Jasmina Dolmagić** ocijenila je da je postignut vidan napredak u progonu počinitelja ratnih zločina – od 8 slučajeva sa liste nacionalnih prioriteta riješeno ih je 5, a zabilježen je uspjeh i u rješavanju regionalnih prioriteta. Ona je odbila neke primjedbe iz Godišnjeg izvještaja triju organizacija, tako primjerice kvalifikaciju da nije stvorena klima u kojoj bi se svjedočilo o zločinima „sa vlastite strane“. Ona je odbila i primjedbu kako postoji nevoljkost u procesuiranju zločina za koje se tereti pripadnike hrvatskih postrojbi „Kriterij nije ni etnička ni ideološka pripadnost, već isključivo stanje dokaza“, odgovorila je zamjenica glavnog državnog odvjetnika.¹

U nastavku donosimo govore dijela sudionika/ca Okruglog stola na kojem se, o Godišnjem izvještaju triju organizacija za ljudska prava koje zajednički od 2005.g. pred sudovima u Republici Hrvatskoj prate postupke za kaznena djela ratnih zločina, raspravljalo kroz dvije tematske sesije, *Izvještaj o praćenju suđenja za 2012. godinu - ključni nalazi i preporuke* i *Neprocusuirani zločini i druga teška kršenja ljudskih prava u ratu. Seksualno nasilje i silovanje kao vid ratnog zločina*

/ Izvještaj o praćenju suđenja za 2012. godinu – ključni nalazi i preporuke /

Mladen Stojanović / Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek /

Predstavio je ključne nalaze praćenja suđenja za ratne zločine u 2012. godini te je tijekom svog izlaganja pozitivnim ocijenio započinjanje ili nastavak rasprava u nekoliko predmeta ratnih zločina za koje godinama nije postojala volja da budu procesuirani, a u kojima je usmrćen ili zlostavljan veći broj osoba srpske nacionalnosti (Zločini počinjeni u Sisku, u zatvorima u Gajevoj ulici u Zagrebu i Kerestincu, Pakračkoj Poljani i Zagrebačkom velesajmu). Kao negativne pojave Stojanović je izdvojio odugovlačenje s postupcima u kojima su osumnjičeni **Mihajlo Hrastov**, kojeg se sumnjiči da je počinio kazneno djelo protupravnog ubijanja i ranjavanje neprijatelja na Koranskom mostu, i **Petar Mamula**, osumnjičen da je počinio kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva u Baranji. Među negativne učinke Stojanović je ubrojio i neprocusuiranje onih koji su devedesetih protupravno minirali kuće te neriješen status dijela stanovništva koje je deložirano iz svojih domova². U nastavku je istaknuo značaj suradnje među najznačajnijim političkim akterima u regiji kao nužan preduvjet u vezi procesuiranja ratnih zločina. Naglasio je kako je u ožujku 2012. godine započela hvalevrijedna inicijativa predsjednika Republike Hrvatske Ive Josipovića, koju je podržao tadašnji predsjednik Republike Srbije Boris Tadić, za potpisivanjem međudržavnog ugovora kako bi se unaprijedila suradnja pravosudnih tijela Hrvatske i Srbije u progonu počinitelja ratnih zločina. Pored postojećih neriješenih problema, nastavio je Stojanović, između Hrvatske i Srbije: međusobnih tužbi za genocid, neriješenog pitanja nestalih osoba, pitanja povrata i/ili zbrinjavanja izbjeglica te hrvatskog *Zakona o ništetnosti određenih pravnih akata pravosudnih tijela JNA, bivše SFRJ i Republike Srbije*, odnosi između dviju država dodatno su narušeni nakon oslobađanja hrvatskih generala Ante Gotovine i Mladena Markača na MKSJ. Mladen Stojanović smatra kako je događaj koji je zasigurno obilježio procesuiranje ratnih zločina počinjenih u Hrvatskoj objava drugostupanjske presude pred MKSJ u predmetu Gotovina i Markač. Naime, u studenome 2012. Žalbeno vijeće MKSJ poništilo je osuđujuću prvostupanjsku presudu kojom su u travnju 2011. hrvatski generali Ante Gotovina i Mladen Markač bili proglašeni krivima zbog počinjenja zločina protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja, sudjelovanjem u udruženom zločinačkom pothvatu koji je imao za cilj trajno ukloniti srpsko stanovništvo s područja tzv. Krajine. Navedenom prvostupanjskom presudom Gotovina je bio nepravomoćno osuđen na 24, a Markač na 18 godina zatvora. U posljednjem dijelu izlaganja istaknuo je

1 "Važno obešteti žrtve ratnih zločina" Radio Slobodna Evropa, autor Enis Zebić, 28.03.2013.

2 "Govor mržnje vraća nas u devedesete", H – alter, autorica Tamara Opačić, objavljeno 21.03.2013.

"kako hrvatsko pravosuđe i druga tijela vlasti nužno moraju pokazati da se prema svim okrivljenicima i žrtvama postupa na jednak i nepristran način, sudovi i dalje okrivljenim pripadnicima hrvatskih postrojbi sudjelovanje u Domovinskom ratu cijene olakotnom okolnošću pri odmjeravanju kazne, a pojedinim okrivljenim pripadnicima hrvatskih postrojbi iz državnog proračuna podmiruju se iznimno visoki troškovi obrane. S druge strane, **problem naplate parničnih troškova članovima obitelji usmrćenih**, većinom srpske nacionalnosti, koji su izgubili parnice u kojima su od Republike Hrvatske tražili naknadu nematerijalne štete zbog usmrćenja svojih bližnjih još uvijek nije riješen. **Iako je Vlada Republike Hrvatske u srpnju 2012. donijela uredbu kojom će socijalno najugroženijim tužiteljima troškovi postupka moći biti otpisani, ovaj urgentni problem nije riješen u cijelosti i na zadovoljavajući način**".

Zoran Pusić / Građanski odbor za ljudska prava /

Ovaj Godišnji izvještaj govori o sadašnjem stanju hrvatskog pravosuđa i rezultat je dugogodišnjeg rada triju nevladinih organizacija na sustavnom praćenju suđenja za ratne zločine u RH-a. Neovisno i nepristrano pravosuđe je uvijet bez kojeg nema osiguranja temeljnih ljudskih prava. Jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava je kada institucije predviđene za zaštitu prava na pravično suđenje svojim postupanjem dovedu do kršenja tih istih prava.

Eugen Jakovčić / Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću /

U svom izlaganju želim podsjetiti sve prisutne na **tragičnu sudbinu Radivoja i Marije Beriće**, kao i na pravosudni tijek građanske parnice putem koje su Jovan Berić i njegove sestre, djeca tragično stradalih tražili obeštećenje od Republike Hrvatske a na ime usmrćenih roditelja. U selu Varivodama, kod Kistanja, pripadnici Hrvatske vojske ubili su starosjedioce srpske nacionalnosti i to gotovo dva mjeseca nakon prekida ratnih djelovanja. Među žrtvama zločina u Varivodama nalaze se i roditelji Jovana Beriće, već spomenuti Radivoje i Marija. Beriće su se nažalost odazvali pozivu hrvatskog predsjednika za sigurnim ostankom u RH-a zbog čega su 28. rujna 1995.g. ubijeni i to od strane pripadnika hrvatskih redarstvenih snaga, a pred kraj dvomjesečne intezivne kampanje u kojoj su tragično stradali brojni srpski starci i starice, invalidi i nesposobni/e za izbjeglički egzodus.

Oštećeni, Jovan Berić i njegov dvije sestre u kolovozu 2005.g. godine potražuju, u izravnoj nagodbi od Državnog odvjetništva RH-a, obeštećenje i to zahvaljujući odredbama Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija. Županijsko državno odvjetništvo u Šibeniku ne pristaje na zahtjev za mirnim rješenjem te ulazi u spor s obitelji žrtava. Zaključak lokalnih sudova u Šibeniku i Kninu u građanskoj parnici Jovana Beriće je da tijekom samog postupka nije utvrđeno da su roditelji tužitelja nasilno ubijeni, sa ciljem teškog narušavanja javnog reda, zastrašivanjem i izazivanjem osjećaja nesigurnosti građana što u siječnja 2012. godine Vrhovni sud RH u potpunosti pobija te zaključuje u svom rješenju **“da je smrt Radivoja i Marije Beriće uzrokovana terorističkim aktom s ciljem izazivanja straha, užasa i osobne nesigurnosti građana, za koju, temeljem Zakona o odgovornosti za štetu nastalu uslijed terorističkih akata i javnih demonstracija odgovara RH-a i to na načelima društvene solidarnosti, ravnomjernog snošenja javnog tereta te pravičnog i brzog obeštećenja**.

Predmet ponovno dolazi pred Općinski sud u Kninu, koji pak nakon dva ročišta u siječnju ove godine, pod predsjedanjem sutkinje Ane Jelač Pecirep, prekida nakon punih sedam godina parničnja agoniju Jovana Beriće i njegovih sestara, te uz zaključak kako je predmetna šteta nedvojbeno uzrokovana terorističkim aktom dosuđuje odštetu u iznosu od 540 000 kuna (svakom od djece ubijenog bračnog para Berić po 180.000 kuna). Ovom odlukom tužitelji su izbjegli plaćanje već prijetećih 54.000 kuna parničnih troškova i ostavрили obeštećenje od 540.000 kuna koji su, kako je naglasila sutkinja u svom obrazloženju, određeni temeljem Orijehtacijskih kriterija Vrhovnog suda RH-a. DORH se i dalje, u nastavku žalbenog postupka, poziva na zastaru pokretanja samog odštetnog postupka a tužitelji na dosuđenu visinu štete.

Vjerujemo kako će na tragu spomenute presude Vrhovnog suda RH-a i u buduće sustavno biti rješavana problematika obeštećenja svih civilnih žrtava rata, a što je i citat iz posljednjeg izvještaja Europske komisije o praćenju pripremljenosti Hrvatske za članstvo u EU a u kontekstu predstojećih zadaća koje su od presudne važnosti za vjerodostojnost reformi i uspješno funkcioniranje Hrvatske u uvjetima punopravnog članstva. Vjerujemo kako će odluka Vrhovno suda RH-a omogućiti i drugim obiteljima žrtava iz Varivoda da dobiju odštetu ako su na vrijeme pokrenuli parnice, ali i ohrabrujuća za sve druge slučajeve koji su u tijeku jer je jasan signal sucima da u parnicama mogu ocjenivati širi kontekst u kojem su se pojedini zločini dogodili i dosuđivati odštete bez obzira što počinitelji nisu poznati i procesuirani, a što do sada nije bio slučaj.

/ Neprocesuirani zločini i druga teška kršenja ljudskih prava u ratu. Seksualno nasilje i silovanje kao vid ratnog zločina /

Veselinka Kastratović iz osječkog Centra za mir, nenasilje i ljudska prava govorila je o problemima neprocesuiranih ratnih zločina te ukratko predstavila rezultate istraživačkog rada na *Documentinu* projektu „Ljudski gubici u Hrvatskoj 1991.-1995.“ na području istočne Slavonije. **Milena Čalić Jelić** iz *Documente* i psihologinja **Marijana Senjak**, Medica Zenica osvrnule su se na tematiku seksualnog zlostavljanja i silovanja kao vida počinjenja ratnog zločina te istaknule važnost sustavne psihološke podrške žrtvama te dodatne edukacije pravosudnih i policijskih te socijalnih i zdravstvenih djelatnika.

Tijekom rasprave koja je uslijedila nakon izlaganja najavljenih govornika, a unutar dviju tematskih sesija u najvećoj mjeri se govorilo o problematici naplate parničnih troškova a s obzirom na praksu sudova u RH-a, koji uglavnom odbijaju odštetne zahtjeve obiteljima žrtava, u građanskim parnicama za naknadom nematerijalne štete. **Marko Sjekavica** iz Građanskog odbora za ljudska prava istaknuo je kako "Nije samo bitna formalna pravda, nego i učinak na društvo u cjelini. Bitno je inzistirati ne samo na daljnjem unapređenju zakonskog okvira koji je dobar, nego i nastavka procesuiranja ratnih zločina i ukazivanja na okolnosti u kojima su počinjeni, bez toga nema pomirenja", zaključio je Sjekavica.

/ Izvještaj pripremili /

Biljana Alavanja, GOLJP
Maja Kovačević, GOLJP
Eugen Jakovčić, *Documenta*

